

SECȚIUNEA II

ROLUL DOCUMENTELOR ISTORICE ÎN PREDAREA-ÎNVĂȚAREA SUBIECTELOR CE ȚIN DE MAREA UNIRE ÎN CADRUL LECȚIILOR DE ISTORIE

Tatiana ȚIGANU,

prof. de istorie, gr. did. I,

Instituția Publică Liceul Teoretic „Alexandru Ioan Cuza”

Ala BURUIANĂ,

prof. de istorie, gr. did. I,

Instituția Publică Liceul Teoretic „Alexandru Ioan Cuza”

Summary

Simultaneously with the curricula reform, introduction of the clue competences in the curricula and the shift from referential objectives to the competences increased the interest of the teachers in using the historic documents in teaching process. The bearing information documents serve for passing through time and space of the information which are used in different domains of the man activity constituting the issue of study for science subjects and are kept in libraries archive, and museums. We have to emphasize the fact that mainly non of the essential forms of the acting of the modern Romanian society (economical activities, social reports, judiciary, military, religious and executive organizations, political phenomenon and the claiming of cultural beginnings) can't be restored without the investigation of historic sources. A specific competence for the history of Romanians and universal history, as much as for the grammar school, gymnasium level as for the lyceum is: the awareness and explanation of the historical sources. Due to the fact that the historical documents have a great force of persuasion, the forming of abilities of their usage is decisive in the history study and it is made through a wide range of didactical methods and proceedings. From now on we will refer to the study and interpretation of the historical documents at the lessons, together with the pupils for the topics connected with "Marea Unire". The written document increases the pupils trust in the authenticity of the events, develops his scientific curiosity and the love for the history study, provides inquisitive attitudes before the historic reality, the rising of some questions, enhances the interests for the searching of the answer directly from the original source.

Keywords: *document; curriculum, Great Union, Unified Romania, analysis, lesson*

„Istoria se scrie cu ajutorul documentelor.
Acestea sunt urme lăsate de cugetările și faptele oamenilor de altădată.
Din lipsa documentelor, istoria unor perioade foarte întinse ale
trecutului umanității rămâne pentru totdeauna necunoscută, căci nimic
nu poate înlocui documentele: unde lipsesc acestea nu se scrie istorie.”²⁰⁸

Aurelian Sacerdoțeanu

La întrebarea „Ce este un document?” constatăm că acesta constituie o „mărturie servind la cunoașterea unui fapt real actual sau din trecut ...”²⁰⁹ și, totodată, „un termen generic însemnând toate categoriile de surse ce pot transmite date istorice (inscripții, urme de civilizație materială, acte etc.)”²¹⁰. Documentele sunt, așadar, purtătoare de informații și servesc la transmiterea acestora în spațiu și în timp. Ele sunt utilizate în diferite domenii de activitate ale omului, fiind obiectul de studii al diferitor discipline științifice și aflându-se depozitate în arhive, biblioteci, muzee²¹¹.

Conform Dicționarului științelor speciale ale istoriei, document este sursa „pe suport friabil, realizate cu ajutorul grafiei, fotografiei, înregistrărilor sonore, cinematografice sau a altor imagini, care prezintă interes pentru cunoașterea istorică”. Prin urmare, poate fi un text scris sau tipărit, o inscripție, dar și oricare altă mărturie ce poate servi la cunoașterea unui fapt real, din prezent sau din trecut, mărturie redactată într-o formă clară și având unitate de conținut și înțeles de sine stătător²¹².

Din acest considerent, izvoarele istorice și sursele istoriografice sunt primordiale în elucidarea veridică a faptelor, evenimentelor, fenomenelor și proceselor istorice²¹³. Documentele istorice, analizate critic, ne pot răspunde la următoarele întrebări: Cine? Ce? Când? Unde? Cum? De ce? Trebuie să remarcăm faptul că aproape niciuna dintre formele esențiale de manifestare a societății moderne românești (activități economice, raporturi sociale, organizarea administrativă, juridică, militară ori bisericească, fenomene politice și afirmări ale începuturilor culturale) nu poate fi reconstituită fără investigarea surselor istorice. Izvoarele istorice sunt „martori direcți ai trecutului”. Iată de ce în procesul de predare-învățare este foarte important să punem la dispoziția elevului o varietate de surse, care îl vor ajuta să-și formeze o opinie proprie despre anumite

²⁰⁸ Burci Iustina. *Documentele istorice - mijloc de cunoaștere și păstrare a identității naționale*. În: *Limba română*, 2006, Nr. 10. <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1501> (accesat 20.10.2018)

²⁰⁹ *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: Univers Enciclopedic, 1996.

²¹⁰ *Dicționarul științelor speciale ale istoriei. Arhivistica, cronologie, diplomatica, genealogie, heraldica, paleografie, sigilografie*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 44-45.

²¹¹ Berciu Drăghicescu Adina. *Arhivistica și documentalistică*.

<https://ru.scribd.com/document/369365976/196143349-Adina-Berciu-Draghicescu-Arhivistica-Si-Documentaristica-07-doc> (accesat la 30.01.2019).

²¹² Stănescu Teodora. *Metodologia cercetării istorice*. <https://www.spiruharet.ro/facultati/riif/orar/39e1e3dee8f002f1369a94720d92a697.pdf> (accesat la 30.01.2019).

²¹³ Maia Dobzeu. *Analiza și interpretarea documentelor în procesul studierii istoriei. Predarea istoriei. Îndrumar metodic pentru profesori*. Chișinău: Pontos, 2009, p. 206.

evenimente istorice. Accentul îl punem pe documentul scris, care reprezintă principala sursă istorică²¹⁴.

O competență specifică disciplinei *Istoria românilor și universală* atât pentru treapta primară/gimnazială, cât și pentru cea liceală este: *Cunoașterea și interpretarea surselor istorice*. Dat fiind faptul că documentelor istorice le este proprie o mare forță de convingere, formarea capacităților de utilizare a lor este decisivă în studiul istoriei și se efectuează prin intermediul unui șir de metode și procedee didactice.

În continuare ne vom referi la studierea și interpretarea în cadrul lecțiilor a documentelor istorice referitoare la subiectele ce țin de *Marea Unire*.

Documente istorice de epocă ne permit studierea Mării Unirii din anul 1918, fiind în număr mare: Actul Unirii cu Basarabia (Votat de Sfatul Țării la 27 martie 1918), Declarația de Unire a Bucovinei cu România, la 28 noiembrie 1918, Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, Tratatul de la Paris (1920), opiniile contemporanilor, ale istoricilor despre *Marea Unire*, fotografii de epocă, presa periodică etc. Sursele istorice contribuie la formarea deprinderilor de învățare prin descoperire în cazul în care formulăm o astfel de sarcină: „Examinează fragmentul din Declarația Sfatului Țării din Basarabia prin care se proclamă independența Republicii Moldovenești din 24 ianuarie 1918 și prezintă conjunctura internațională care a precedat Marea Unire”.

„Marea revoluție rusească ne-a scos din întunericul de robie, în care am trăit atâta amar de vreme, la calea slobozenie, dreptății și frăției! Prin jertfa și osteneala voastră a tuturor, țara noastră, înfăptuindu-și dreptul dobândit de revoluție, de a-și hotărî singură soarta, s-a declarat Republică democratică slobodă.

Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de azi împiedică cu desăvârșire înfăptuirea acestei uniri. Republica democratică a Ucrainei, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat neatârnată și noi astfel ne-am despărțit de Rusia și republicile alcătuite în vechile ei hotare”.

Elevul, fiind în contact direct cu documentul, redescoperă trecutul și realizează o învățare eficientă a istoriei. Prin descoperire, elevii pot evidenția cauzele apariției faptelor, fenomenelor, proceselor, factorii care au favorizat dezvoltarea acestora sau declinul lor. Documentele istorice scrise oferă elevilor ocazia excelentă de a se imagina în locul oamenilor care au fost implicați în mod direct în evenimentele pe care le studiază.

În procesul lucrului cu documentele sau cu sursele istorice se pot întâlni cazuri când lipsește semnătura autorului sau sunt prezente doar inițialele. Această lacună poate fi rezolvată prin folosirea tehnicii *În căutarea autorului*. Exercițiul care va fi prezentat mai jos va contribui la dezvoltarea unei finalități curriculare despre care s-a amintit mai sus – învățarea prin descoperire. Elevilor le propunem sarcina

²¹⁴ *Ibidem. Istorie, Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta primară și gimnazială*. Chișinău: Cartier, 2010, Ediția I.

să analizeze documentele și să răspundă la întrebări în vederea identificării autorului. Drept sursă pot servi *declarațiile casei regale sau opiniile altora pe marginea unor subiecte.*

Doc 1. „*Vestea îmbucurătoare ce îmi aduceți despre mărețul act al Unirii cu Regatul Română, săvârșit în vechea cetate a lui Mihai Viteazul, a umplut inima mea de nespusă bucurie și am primit-o cu vie emoție. Munca deosebită depusă în cursul vremurilor de bărbați patriotici, purtători credincioși ai idealului național, și-a găsit astăzi răsplata binemeritată.*

Din lacrimile celor care au plâns și au suferit, care au luptat fără preget, din sângele celor care au muncit pentru înfăptuirea lui, lăsând ca moștenire sfântă credința lor neștrămutată, a răsărit sămânța, ale cărei roade astăzi le culegem ca un dar din cer. Mulțumesc Atotputernicului că mi-a îngăduit, ca prin vitejia ostașilor mei, să pot contribui la această măreață faptă și ca împreună cu poporul meu iubit să pot trăi aceste clipe înălțătoare.

Cum am fost părtașul suferințelor și durerilor voastre, așa iau din adâncul inimii parte la bucuria voastră, care este aceea a tuturor românilor, și, unind glasul meu cu glasul vostru, zic plin de nădejde într-un viitor frumos: Trăiască România Mare, una și nedespărțită!”.

Doc 2. „*Războiul sfârșit a fost războiul nostru sfânt pentru dezrobirea Ardealului. Când au plecat ostașii, am fost și i-am văzut. În ochii lor strălucea lumina entuziasmului. Am împărtășit credința lor și am fost părtaș a suferințelor și a zilelor grele, prin care toți am trecut. Pe mulți i-am văzut căzând cu brațele întinse spre Alba Iulia, cetatea împlinirii visului nostru.*

Mulți, cei mai mulți, erau tineri și dorința lor cea mai înflăcărată era să-și unească mâinile cu frații de peste munți. Aceeași credință trăia și în inimile voastre. Când voluntarii Ardealului au venit și au jurat să fie credincioși tronului și steagului României, în ochii lor strălucea aceeași lumină și când am văzut mâinile lor ridicate spre cer și auzind glasurile lor puternice, am înțeles că aceeași hotărâre trăia în sufletele voastre: să vă uniți cu noi și să fim o singură țară, o țară mare. Ziua măreață a împlinirii visului nostru a sosit și este o zi de biruință, ziua când îmi împreunez mâinile și aduc mulțumirile mele Domnului.

Binecuvântat fie ceasul în care trimit această veste Ardealului. Aștept ziua cea mare când voi veni la voi să văd falnicii voștri munți, izvoarele, câmpiile și căminurile voastre. Acum, atâția sunt copiii mei, că mi-i inima plină de nerăbdare, să mi-i strâng la piept. Strălucitoare este ziua zilelor, când după atâta suferință și așa de multe jertfe, suntem pentru totdeauna cu toții laolaltă, înfăptuind astfel visul de veacuri, visul de aur al românilor”.

(Regele Ferdinand și Regina Maria a României au scris lui

Gheorghe Pop de Băsești, președintele Marii Adunări de la Alba Iulia)

Documentul scris mărește încrederea elevilor în veridicitatea celor prezentate, le dezvoltă curiozitatea științifică și dragostea pentru studiul istoriei. Totodată, sursele le provoacă atitudini interogative față de realitățile istorice; iar

apariția unor întrebări stimulează interesul pentru căutarea răspunsului direct la sursa originală.

Binevenită este și tehnica „Fishbowl” (*grup în grup*): Clasa se împarte în grupuri a câte 6-8 elevi. Un grup mic se plasează în centrul clasei, iar restul, împărțiți în alte câteva grupuri, formează în jurul primului grup un cerc mai mare. Toate grupurile primesc spre examinare documente.

În cadrul exercițiilor elevii vor determina legitimitatea actului Mării Uniri în baza mai multor documente (ex., Actul Unirii cu Basarabia, votat de Sfatul Țării la 27 martie 1918 și Nota ultimativă a guvernului sovietic din 26 iunie 1940).

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani, din trupul vechii Moldove. În puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama ei România.”

(fragment din Actul Unirii cu Basarabia, votat de Sfatul Țării la 27 martie 1918)

„În anul 1918 România folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucrainenii, cu Republica sovietică ucraineană. Uniunea sovietică nu s-a împăcat niciodată cu faptul luării cu forța a Basarabiei, ceea ce guvernul sovietic a declarat nu o singură dată și deschis în fața întregii lumi. Acum când slăbiciunea militară a URSS este de domeniul trecutului iar situația internațională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a chestiunilor moștenite din trecut pentru a pune în fine bazele unei păci solide între țări, URSS consideră necesar și oportun ca în interesul restabilirii adevărului să pășească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii înapoierii Basarabiei la Uniunea sovietică...”

(fragment din Nota ultimativă a guvernului sovietic din 26 iunie 1940)

Prin analiza comparativă a documentelor, elevul își asumă responsabilitatea pentru învățare, conștientizând, aplicând, gestionând cunoștințele. Tehnica dată asigură ocazii pentru ca elevul să testeze concluziile și interpretările care i-au fost oferite de manual, profesor și contribuie la dezvoltarea gândirii logice, critice. Documentele istorice pun la dispoziția elevilor *diverse opinii asupra aceluiași fenomen/proces/eveniment sau personalitate*. În același timp, elevul se familiarizează cu limbajul de epocă. Având la dispoziție mai multe surse, analizându-le, el va stabili poziția statelor vecine sau opiniile istoricilor față de Marea Unire.

„3. Guvernul URSS recunoaște că, în virtutea diferitelor sale obligații de asistență, trupele sovietice nu vor putea trece niciodată Nistrul fără o cerere formală în acest sens din partea Guvernului Regal al României, la fel cum Guvernul Regal al României recunoaște că trupele române nu vor putea trece niciodată Nistrul în URSS fără o cerere formală a Guvernului URSS.

4. La cererea Guvernului Regal al României, trupele sovietice trebuie să se retragă imediat de pe teritoriul român la Est de Nistru, după cum, la cererea Guvernului URSS, trupele române trebuie să se retragă imediat de pe teritoriul URSS la Vest de Nistru....”

(fragment din Protocolul N. Titulescu - M. Litvinov, 21 iulie 1936)

Traseul definitiv al liniei de frontieră, care desparte România de Ungaria, va corespunde aceluia marcat pe harta geografică aici anexată. O comisie româno-ungară va determina detaliile traseului la fața locului.

1. Teritoriul român atribuit Ungariei va fi evacuat de trupele românești într-un termen de 15 zile și remis în bună ordine acesteia. Diferitele faze ale evacuării și ale ocupării, precum și modalitățile lor vor fi fixate în termen de o comisie româno-ungară. Guvernele ungar și român vor veghea ca evacuarea și ocuparea să se desfășoare în ordine completă.

2. Toți supușii români, stabiliți în această zi pe teritoriul ce urmează a fi cedat de România, dobândesc fără alte formalități naționalitatea ungară. Ei vor fi autorizați să opteze în favoarea naționalității române într'un termen de șase luni. Acele persoane care vor face uz de acest drept vor părăsi teritoriul ungar într'un termen adițional de un an și vor fi primiți de România. Ei vor putea să ia, fără nicio împiedicare, bunurile lor mobile, să lichideze proprietatea lor imobilă, până în momentul plecării lor, să ia cu ei produsul rezultat. Dacă lichidarea nu reușește, aceste persoane vor fi despăgubite de Ungaria. Ungaria va rezolva într'un mod larg și acomodant toate chestiunile relative la transplantarea optanților.

3. Supușii români de rasă ungară, stabiliți în teritoriul cedat în 1919 de către Ungaria României și care rămâne sub suveranitatea acesteia, primesc dreptul de a opta pentru naționalitatea ungară, într'un termen de șase luni. Principiile enunțate în paragraful trei vor fi valabile pentru persoanele care vor face uz de acest drept...”

(fragment din Textul arbitrajului de la Viena, 30 august 1940)

„Unirea românească nu este legată de anumite momente, ci este zbaterea sufletească neconținută a unui întreg popor, creat unitar pentru a trăi și pentru a rămâne în aceeași unitate neîntreruptă, este în mare parte și întruparea unei epoci de renaștere națională. Unirea este întruparea în aceste timpuri a unui drept câștigat din moși strămoși, care trebuie să ne inspire în fiecare moment ajutându-ne să deosebim căile cele bune, care trebuiesc urmate, de căile rele, împotriva cărora orice conștiință românească trebuie să se îndrepte cu hotărâre!”

Nicolae Iorga

Astfel de sarcini ajută elevilor să-și formeze viziuni proprii asupra celor studiate la orele de istorie. Argumentarea opiniei proprii contribuie la formarea valorilor și atitudinilor, la formarea ca personalitate. Nu în ultimul rând, documentele scrise angajează elevii în formularea de întrebări, în analiza și interpretarea surselor istorice și în formularea concluziilor pe care le pot verifica cu ajutorul explicației oficiale.

În cazul când analiza documentului istoric este încadrată în rezolvarea unei probleme, profesorul stabilește câteva sarcini concrete, suplimentare, care pot fi realizate în baza textului istoric și anume:

1. Explică faptul că, deși problema unirii românilor era o problemă internă, aceasta era discutată de marile puteri la Tratatul de la Paris.
2. Enumeră și explică factorii care au transformat problema românească în problemă internațională.

*„Imperiul britanic, Franța, Italia, Japonia, principalele puteri aliate, și România:
Considerînd că în interesul păcii generale în Europa trebuie asigurată încă de pe acum în Basarabia o suveranitate care să corespundă aspirațiilor populației și să garanteze minorităților de rasă, religioase sau limbă protecțiunea ce le este dorită;
Considerînd că din punct de vedere geografic, etnografic, istoric și economic unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată;
Considerînd că populațiunea Basarabiei a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România;
Considerînd, în sfîrșit, că România, din propria ei voință dorește să dea garanții sigure de libertate și dreptate, fără deosebire de rasă, de religioase sau de limbă, conform cu tratatul semnat la Paris la 9 decembrie 1919, locuitorilor atît ai vechiului Regat al României, cît și al teritoriilor de curînd transferate...”*
(fragment din Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920)

În concluzie, documentele istorice și sursele istoriografice sunt importante pentru studierea istoriei. Ele sunt primordiale în elucidarea veridică a faptelor, a evenimentelor, a fenomenelor și a proceselor istorice. Utilizarea documentelor la lecțiile de istorie are drept produs dezvoltarea competenței de a învăța prin descoperire. Drept urmare este de datoria profesorului de istorie să utilizeze toate tipurile de izvoare referitoare la o anumită perioadă istorică sau la un eveniment; să-i învețe pe elevi a analiza evenimentele istorice prin prisma multiperspectivității, deoarece documentele istorice posedă o mare forță de convingere; să-i obișnuiască pe elevi să folosească documentele ca surse de informații, să le studieze, să le analizeze, să le confrunte și să le compare.

Bibliografie selectivă:

1. Iustina Burci. *Documentele istorice – mijloc de cunoaștere și păstrare a identității naționale*. În: *Limba Română*, 2006, nr. 10.
2. *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: Univers Enciclopedic, 1996.
3. *Dicționarul științelor speciale ale istoriei. Arhivistica, cronologie, diplomatica, genealogie, heraldica, paleografie, sigilografie*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 44-45.
4. Adina Berciu Drăghicescu. *Arhivistica și documentalistica*.
<https://ru.scribd.com/document/369365976/196143349-Adina-Berciu-Draghicescu-Arhivistica-Si-Documentaristica-07-doc> (accesat la 30.01.2019).
5. Teodora Stănescu. *Metodologia cercetării istorice*.
<https://www.spiruharet.ro/facultati/riif/orar/39e1e3dee8f002f1369a94720d92a697.pdf> (accesat la 30.01.2019).
6. Maia Dobzeu. *Analiza și interpretarea documentelor în procesul studierii istoriei*. În: *Predarea istoriei. Îndrumar metodic pentru profesori*. Chișinău: Pontos, 2009.
7. *Istorie. Ghid de implementare a curriculumului modernizat pentru treapta primară și gimnazială*. Chișinău: Cartier, 2010, Ed. I.